

Foto: Cathrine Jenssen/KKS, Ersvika Sami Siida

Et møte med duodji og den samiske kulturarven

Mange lærere føler usikkerhet når de skal lære bort duodji til elevene: *Må man være samisk for å gjøre det, hva skal jeg undervise i og hvordan gjør jeg det?* Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen gir i denne artikkelen et lite innblikk i hvordan man formidle kunnskap om duodji, samisk kunsthåndverk og husflid i skolen.

Tekst: Cathrine Jenssen

Duodji som begrep

Tidligere konservator ved RidduDuottarMuseat Gry Fors skriver i Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen sitt veiledningshefte *Duodji i grunnskolen*, at duodji er håndens arbeid der tradisjon, immateriell kulturarv, fortellinger og åndelighet formidles gjennom det som skapes. Duodji er et nordsamisk ord som omfatter mange forskjellige utøvelser innen husflid, håndverk, brukskunst, kunsthåndverk og småindustri. Det kan være vanskelig å oversette duodjibegrepet til et annet språk fordi det omfatter mange ulike teknikker, materialer og utøvelser (Fors, 2016:4). Gunvor Guttorm, professor i duodji ved Samisk Høgskole, henviser til Nils-Aslak Valkeapää for å beskrive hva duodji kan være:

Nils-Aslak Valkeapää skriver om duodji og kunst som en del av hele livet i det gamle samiske livet. Livet er en gjerdu (sirkel), der alt har en sammenheng. På den måten er heller ikke det skapende løsrevet fra livet, fra det sosiale og samfunnet: For samene var hele livet en kunst. Klærne. Hvordan man kler seg. Hvordan man retter opp sin kleddel. Hvordan man beveger seg. Hvordan man tenner bål og sitter ved bålet. Hvordan man brukte beltet. Hvordan man rettet opp kofta med beltet. Hvordan man drakk kaffe. Hvordan man skapte (Valkeapää 1998:10 i Guttorm 2009:16).

Gunvor Guttorm skriver videre at Valkeapää ønsket å formidle at hverdagslivet består av bevegelser og gjøremål som utføres på en ekstraordinær måte og som kan ses på som kunsten i livet. En slik måte å tilnærme seg duodjibegrepet viser at det skapende ikke er løsrevet fra resten av livet, men er en del av det hele (Guttorm 2009:16). I nyere tid har man to ord som beskriver det skapende på samisk: *Duodji* og *dáidda*. Duodji er da nordsamisk og omfavner alt det skapende, både utførelsen og det ferdige håndverket og tar utgangspunkt i samiske tradisjoner. *Dáidda*-begrepet kommer fra det finske ordet *taide* som betyr kunst og omhandler i større grad den frie kunsten. Her står kunstneren friere til å bruke andre materialer, symboler og teknikker enn den mer tradisjonelle duodjien (Duodji/HiOA 2009:18/02). Det er nok likevel duodjibegrepet som er mest kjent når vi snakker om samisk kunst og håndverk i opplæringen.

Kunst og håndverk/duodji og fagfornyelsen

På hvilken måte skal så elevene i grunnskolen møte duodji, samisk kunst, kultur og håndverk? I ny *Overordnet del av læreplanen-Verdier og prinsipper for grunnopplæringen*, står det i kapitlet om identitet og kulturelt mangfold at *elevene (alle) skal få innsikt i det samiske urfolkets historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter. De skal også lære om mangfold og variasjon i samisk kultur*. Det vil være naturlig å inkludere en helhetlig tilnærming.

til duodjibegrepet i denne sammenhengen. I gjeldende læreplan for kunst og håndverk (KHV1-01) nevnes duodji i fagets formål som en naturlig del av kulturarven og arbeid med duodji kan forankres i læreplanens forskjellige kompetansemål. I læreplan i duodji (KHV2-01) fremheves det at *faget handler om prosessen fra idé til produkt der kunnskap om tradisjonelle råvarer, materialer og teknikker er sentral. Fra Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen står det følgende om samiske forhold og samiske elevers rettigheter: Grunnskolelærerutdanningene skal kvalifisere studentene for å ivareta opplæring om samiske forhold, samiske barns rettigheter og det samiske folket som anerkjent urfolk. Samisk kultur og samfunnsliv er en viktig del av den felles kulturarven* (KD, 2010:9). Dette forplikter.

Kunst- og kultursenteret har ellers store forventninger til at duodji som fagfelt løftes frem i det videre arbeidet med fagfornyselsen i kunst og håndverk. Dette gjelder både med tanke på kjerneelementene som er forholdsvis åpent formulert og arbeidet med å utvikle nye kompetansemål og læreplaner. Det lover godt at faget nå skal hete kunst og håndverk/duodji og at det er et ønske om å gjøre faget mer praktisk rettet.

Foto: Cathrine Jenssen/KKS

Praktisk arbeid med duodji i et levende læringsmiljø

Kunst- og kultursenteret har i samarbeid med samiske fagfolk utviklet ulike undervisningsmaterieell som kan være til hjelp i formidlingen av samisk kunst og kultur i opplæringen. Dette gjelder både innenfor samisk kulturforståelse generelt, duodji og joik.

Ersvika Samii Sida (samisk opplæringscenter) og Kunst- og kultursenteret var en av flere aktører som formidlet gamle kultur-, mat- og håndverkstradisjoner på et historisk marked som fant sted i Saltstraumen i august. I vår samiske leir fikk barna, som var mellom 6-12 år, prøve ulike duodjiaktiviteter som å tvinne sistisnor av garvet reinskinn, lage smykker og nålhus av rein- og elgbein. De fikk også høre om og smake på ulike naturvekster, klappe og steke sine egne samiske brød, gahkko og lage te av chagasopp fra bjørk. Formålet med leiren og aktivitetene var å gi barn og unge økt kunnskap om samiske mat- og duodjitradisjoner gjennom praktiske øvelser.

Barna fikk her bruke *hele* kroppens sansesystem på en aktiv og levende læringsarena. Vår erfaring er at barn på denne måten både interesserer seg for og lærer nye ting lettere. Viktigst av alt var likevel at barna fikk en enestående opplevelse av å være i naturen, ha god tid til å dykke ned i den skapende prosessen i omgivelser som pirret nysgjerrigheten. Kanskje skal vi bli flinkere til å tenke alternativt på undervisningsrammer og kontekst for

Foto: Cathrine Jenssen/KKS

undervisningen? Dette samsvarer godt med Valkeapää's syn om at duodji og det skapende ikke er løsrevet fra resten av livet, men er en del av det hele.

Aktivitetene som vi gjorde på markedet kan med enkle grep tilpasses skolehverdagen og undervisning som omhandler samisk kultur og duodji: Ta med elevene ut, skap et levende miljø med reinskinn som elevene kan sitte på rundt en bålplate (árrangáddi) med stekeplate og kokegryte. Få tak i horn eller bein som elevene sager smykkeemner av. Fil og puss beindelene, borr hull og tvinne skinnsnorer som beinanhengene tres på. På samme tid kan andre elever og lærere lage gahkko eller bidos/reinkjøttgryte ved bålet. En slik læringsarena vil også være et godt utgangspunkt for å lære enkle samiske ord og begreper. Alt dette vil være i tråd med fagfornyselsens mål om en mer praktisk skole, mer dybdeløring og økt fokus på tverrfaglige tema.

I Kunst- og kultursenteret sin digitale ressursbase finner dere veiledningshefter, undervisningsopplegg og støttematerieell i duodji og joik med praktiske oppgaver forankret i læreplanverket. Utover høsten og vinteren vil vi også lage flere veiledningsvideoer sammen med Ersvika Sami Siida som viser hvordan man i skolen kan jobbe med duodji og samisk kulturarv.

Referanser og ressurser

- Duodji** – Samisk kunst og kultur (2009): Blogg drevet av Avdeling for estetiske fag, Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Fors, Gry** (2016) i *Duodji i grunnskolen – Veiledningshefte med praktiske eksempler på duodji i kunst og håndverk, norsk læreplan: 1.-7.trinn*. Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen. Østfold trykkeri AS.
- Guttorm, Gunvor** (2009): *DUODJI – som begrep og som en del av livet i GIERDU – Bevegelser i samisk kunstverden*. Bodø: Forretningstrykk A/S.
- Kunnskapsdepartementet** (2010): *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen*.
- Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen** (2018): Den digitale ressursbasen: kunstkultursenteret.no
- Utdanningsdirektoratet** (2017): *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*.
- Valkeapää, Nils Aslak** i Mathisen, Hans Ragnar (1998): *Elle Hånsa, Keivselie*. Guovdageaidnu: DAT.

Cathrine Jenssen
Rådgiver og Cand.polit,
Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen